

The Greek Review of Social Research

Vol 13 (1972)

13

Η δημογραφική εξέλιξις της Ελλάδος, 1961-1971

Michel Sivignon, Ηλίας Δημητράς, Γεώργιος Λ. Ζομπανάκης

doi: [10.12681/grsr.492](https://doi.org/10.12681/grsr.492)

Copyright © 1972, Michel Sivignon, Ηλίας Δημητράς, Γεώργιος Λ. Ζομπανάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Sivignon, M., Δημητράς Η., & Ζομπανάκης Γ. Λ. (1972). Η δημογραφική εξέλιξις της Ελλάδος, 1961-1971. *The Greek Review of Social Research*, 13, 72-75. <https://doi.org/10.12681/grsr.492>

ή δημογραφική εξέλιξις τῆς Ἑλλάδος, 1961-1971

ὑπό

Michel Sivignon

*Βοηθοῦ-Καθηγητοῦ τῆς Γεωγραφίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Lyon (Γαλλία)*

Μετάφρασις ἐκ τῆς *Revue de Geographie de Lyon*, No. 1, 1972, ὑπό Ἡλία Δημητρά καὶ Γεωργίου Α. Ζομπανάκη

Τὰ προσωρινὰ ἀποτελέσματα τῆς Γενικῆς Ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 14.3.1971 ἀποκαλύπτουν τὴν ἔκτασιν τῶν δημογραφικῶν ἀναστατώσεων, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη.

Ἡ παρατηρηθεῖσα ἐλαφρὰ αὔξησις τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ ἀποκρύπτει τὴν ὑπερβολικὴν συγκέντρωσιν εἰς τὰ δύο κυριώτερα πολεοδομικὰ συγκροτήματα καί, παραλλήλως, τὴν δημογραφικὴν καταρρευσιν τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν δεκαετίαν 1961-1971, παρατηρήθη μετρία μέση ἔτησις αὔξησις τῆς τάξεως 0,4%, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πολὺ κατωτέρα τῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (εἰς τὴν Γαλλίαν 1,1% ἔτησις μεταξὺ 1962-1968). Ἡ ἐκπληκτικὴ αὔξησις τῆς ἀποδημίας ἀπὸ τὸ 1960 εἶναι αἰτία αὐτῆς τῆς στασιμότητος τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, δεδομένου ὅτι ἡ φυσικὴ αὔξησις παρέμεινεν εἰς τὸ ὕψος τῆς τάξεως 1% ἔτησις.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μετρία αὐτὴ αὔξησις ἔχει κατανεμηθῆ κατὰ τρόπον πολὺ ἄνισον. Ἡ συσσωρεύσις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς δύο μεγάλα πολεοδομικὰ συγκροτήματα, τῆς Πρωτεύουσας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐντὸς δέκα ἔτων ἄνοδον τοῦ ποσοστοῦ αὐτῶν ἀπὸ 25% εἰς 37% ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Παραλλήλως, κατὰ τὴν αὐτὴν δεκαετίαν, ἐσημειώθη ἡ δημογραφικὴ καταρρευσίς τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου. Ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς ἠλαττώθη εἰς ὄλην τὴν Ἑλλάδα, πλὴν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς.

1. γενικὰ δημογραφικὰ χαρακτηριστικά

Τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, κατὰ τὰ προσωρινὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπογραφῆς, ἦτοι 8.736.000 κάτοικοι, εἶναι πολὺ κατώτερον ἀπὸ ὅ,τι ἐπελόγιζεν ἡ Στατιστικὴ Ἑγηρεσία, ἥτις προέβλεπεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς θὰ ἀνῆρχετο εἰς τὸ ὕψος τοῦτο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1967. Ἡ ὑπερεκτίμησις αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀποδημίας.

Πράγματι, κατὰ τὴν δεκαετίαν 1961-1971, τὸ ποσοστὸν τῆς φυσικῆς αὔξησεως διετηρήθη εἰς τὰ αὐτὰ ἐπίπεδα. Τὸ ποσοστὸν γεννητικότητος ἦτο 17,9⁰/₁₀₀ κατὰ τὸ 1961 ἔναντι 16,3⁰/₁₀₀ κατὰ τὸ 1970, ἐνῶ τὸ ποσοστὸν θνησιμότητος ἀνῆλθε κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἀπὸ 7,6⁰/₁₀₀ εἰς 8,3⁰/₁₀₀. Ἀπέμεινε λοιπὸν κατὰ μέσον ὄρον ποσοστὸν ἔτησις αὔξησεως 1% περίπου. Διὰ τὴν δεκαετίαν, ἐπομένως, θὰ ἔπρεπεν, ἂν ὑπῆρχεν ἰσοζύγιον μεταναστεύσεως-παλιννοστήσεως, νὰ ἀναμένωμεν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ ἀνωτέραν τοῦ 10%, ἦτοι περὶ τὰ 850.000 ἄτομα. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῶν δύο προηγουμένων ἀπογραφῶν τοῦ 1951 καὶ τοῦ 1961, ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶχε παρουσιάσει αὔξησιν κατὰ 755.000 μονάδας.

Ἀπὸ τὸ 1961 ἕως τὸ 1971, ἡ πραγματικὴ αὔξησις ἀνῆλθεν εἰς 347.000 ἄτομα. Συνεπῶς, πρέπει νὰ δε-

χθῶμεν ὅτι ἡ ἀρνητικὴ διαφορά τοῦ μεταναστευτικοῦ ἰσοζυγίου ἀνέρχεται εἰς 500.000 μονάδας περίπου. Ὁ ἀριθμὸς ὁμοσ τῶν καταγραφέντων μεταναστῶν πρὸς τὸ ἔξωτερικόν, ἀπὸ τοῦ 1961 μέχρι τοῦ 1971, ἀνέρχεται εἰς 850.000 πρόσωπα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ ἡ θεωρία ὅτι τὸ 1/3 περίπου τῶν μεταναστῶν ἐπιστρέφει εἰς τὴν χώραν (αἱ ἐπιστροφαι δὲν καταγράφονται πλήρως). Βάσει τῶν προηγηθέντων, ἡ θεωρία αὕτη εἰς τὰς γενικὰς τῆς γραμμᾶς δικαιοῦνται. Ἀλλὰ εἶναι δύσκολον νὰ προβλέψωμεν τί θὰ ἀπογίνουν οἱ Ἕλληνες μετανάσται εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην (Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Βέλγιον, Ὀλλανδίαν, Σουηδίαν).

Εἶναι πιθανὸν ἡ μεταναστευσις νὰ μὴ εἶναι ὀριστική, ἂν πιστεύσωμεν τὰς δηλώσεις τῶν ἰδίων τῶν μεταναστῶν. Ἐν τούτοις, παραμένει τὸ ἐρώτημα: τί θὰ ἀπογίνουν, πράγματι, αἱ οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ πέντε καὶ πλέον ἐτῶν εἰς τὰς δόχας τοῦ Ρήνου;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀφαιμάξεως συνίσταται εἰς ἀρνητικὸν ὑπόλοιπον τοῦ μεταναστευτικοῦ ἰσοζυγίου 0,6% ἐτησίως.

2. κατανομή τῆς πληθυσμιακῆς αὐξήσεως κατὰ περιφέρειας

Ἡ μελέτη τῆς κατὰ περιφέρειαν κατανομῆς τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπισημαίνει ἀμέσως τὸ καταπληκτικὸν φαινόμενον τῆς συγκεντρώσεως εἰς τὴν Πρωτεύουσαν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἠξήθησαν μόνον ἡ περιοχὴ Ποσειδησσῆς καὶ ἡ περιβάλλουσα αὕτην περιφέρεια, δηλ. ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, κατὰ 37% καὶ 1% ἀντιστοίχως. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιφερείας ὁ πληθυσμὸς ἠλαττώθη: Πελοπόννησος -10%, Ἴονιοι Νῆσοι -14%, Ἡπειρος -12%, Θεσσαλία -4%, Μακεδονία -1%, Θράκη -12%, Νῆσοι Αἰγαίου -13%, Κρήτη -6%.

Προσωπὰ ἀποτελέσματα Ἀπογραφῆς Πληθυσμοῦ 1971

Γεωγραφικὸν Διαμέρισμα	Αὐξήσις εἰς ἀπόλυτον ἀριθμὸν (1961-1971)	Ποσοστὰ 1961-1971 %
Τ.Δ. Πρωτεύουσῆς Ὑπόλοιπον Στερεᾶς Ἑλλάδος	677.498	+37 %
Πελοπόννησος	-112.590	-10 %
Ἴονιοι Νῆσοι	-28.940	-14 %
Ἡπειρος	-43.046	-12 %
Θεσσαλία	-30.684	-4 %
Μακεδονία	-12.956	-1 %
Θράκη	-27.258	-12 %
Νῆσοι Αἰγαίου	-61.001	-13 %
Κρήτη	-27.050	-6 %
Σύνολον Χώρας	+347.814	+4,1 %

Ὅλα τὰ μεγάλα γεωγραφικὰ διαμερίσματα ἐκκεντρῶνται, πλὴν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἡ Πρωτεύουσα. Κατὰ τὴν προηγουμένην δεκαετίαν 1951-1961, μόνον αἱ Ἴονιοι Νῆσοι, ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ Νῆσοι Αἰγαίου εἶχον σημειώσει μείωσιν πληθυσμοῦ. Τὰ ἄλλα διαμερίσματα εἶχον ἐμφανίσει ἐλαφρὰν αὐξήσιν.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ νομὸν εἶναι ἐξ ἴσου ἐνημερωτική, ὅσον καὶ ἡ μελέτη τούτου κατὰ διαμερίσματα. Ἐπὶ 49 νομῶν τῆς Ἑλλάδος, μόνον 6 ἔχουν πληθυσμὸν ὁ ὁποῖος αὐξάνει. Ἐκ τῶν 6 τούτων οἱ 4 σημειοῦν αὐξήσιν μικροτέραν τῆς μέσης αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Μόνον ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης ἐμφανίζουν ρυθμὸν αὐξήσεως ἀνώτερον τοῦ μέσου ἐθνικοῦ ὄρου.

Ὁ τοιοῦτος γεωγραφικὸς περιορισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ δημογραφικοῦ δυναμισμοῦ εἶναι ἰδιαίτερος αἰσθητὸς, ἂν ἐξετάσωμεν τὰς περιοχὰς τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἠξήθη μεταξὺ 1951-1961. Κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην μόνον 16 νομοὶ (ἀντὶ 43 κατὰ τὴν περίοδον 1961-1971) εἶδον τὸν πληθυσμὸν τῶν νὰ μειοῦται.

Αἱ ὅπῃ μαρμασμὸν περιοχαὶ ἦσαν ἐντοπισμέναι εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, μεταξὺ 1951 καὶ 1961 δὲν εἶχε σημειωθῆ μείωσις παρὰ μόνον εἰς τοὺς νομοὺς Φωκίδος, Φλωρίνης καὶ Ἐάνθης. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δεδουμένων τούτων, δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις καταρρέσεως τῆς ἐπαρχίας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Εἰς ὄρισμένας περιπτώσεις, μάλιστα, διακτεβύεται τὸ μέλλον ὀλοκλήρον περιοχῶν: Εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ Λακωνία ἀπόλεσε 19% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ἡ Μεσσηνία 18%, ἡ Ἀρκαδία 17%. Εἰς τὴν Ἡπειρον, ἡ Θεσπρωτία ἐστεροήθη τοῦ 22% τῶν κατοίκων τῆς. Εἰς τὴν Πίνδον, ἡ Εὐβοίαντα ἐγκαταλείπει ἀπὸ 26% τῶν ὄρεσιβίων τῆς. Ἐντὸς τῆς Μακεδονίας, ἡ πῶσις ἐμφανίζεται ὡς ἐξῆς: 19% εἰς τὰ Γρεβενά, 25% εἰς τὴν Δράμαν, 22% εἰς τὴν Φλώριναν, 18% εἰς τὰς Σέρρας. Ἡ Μυτιλήνη βλέπει νὰ φεύγουν 18% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ἡ Σάμος 20%. Εἶναι εὐνόητον ποτα τραύματα προκαλεῖ ἡ αἰμορραγία αὕτη.

3. πόλεις καὶ ὑπαίθρος

Εἰς τὴν πληθυσμιακὴν μείωσιν εἶναι φυσικὸν ὅτι ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς εἶχε τὸ προβάδισμα. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἐκπλαγῶμεν, ἂν διαπιστώσωμεν ὅτι οἱ μόνον παρουσιάζοντες αὐξήσιν νομοὶ εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους δεσπόζει μία ἀναπτυσσομένη πόλις: Αἱ Ἀθήναι δεσποῦν εἰς τοὺς νομοὺς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τὸν νομὸν τῆς καὶ τὸν νομὸν Ἡμαθίας, ἡ Λάρισα καὶ τὸ Ἡράκλειον εἰς τοὺς ὁμώνυμους νομοὺς.

α) Ἡ ὑπαίθρος

Θὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν, τὸν πληθυσμὸν τῶν οἰκισμῶν οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὀλιγοτέροισ τῶν 2.000 κατοίκων, καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν κωμοπόλεων μεταξύ 2.000 καὶ 10.000 κατοίκων, παρ' ὅλον ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν τῶν τελευταίων κατατάσσεται ἀπὸ τὴν Στατιστικὴν Ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἡμιαστικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ σύγκρισις τῆς ἐξελίξεως κατὰ τὰς περιόδους 1951-1961 καὶ 1961-1971 ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ τελευταία δεκαετία ἐπέφερε πραγματικὴν ἀναστάτωση εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπαίθρον. Μέχρι τοῦ 1961 μόνον αἱ κατὰ παράδοσιν μεταναστευτικαὶ περιοχαί, δηλαδὴ αἱ νῆσοι καὶ ἡ Νότιος Πελοπόννησος, ὑφίσταντο τὴν ἀπόλειαν σημαντικοῦ μέρους τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῶν. Εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς προσετίθεντο ὁ νομὸς Ξάνθης, ἐκ τοῦ ὁποῖου μέρος τῆς τουρκικῆς μειονότητος μετηνάστευσεν ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς ἐντάσεως μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἔνεκα τοῦ Κυπριακοῦ, καὶ μία ὀρεινὴ περιοχὴ πλησίον τῶν ἑλληνικῶν συνόρων πρὸς Γιουγκοσλαβίαν καὶ Ἀλβανίαν. Ἀντιθέτως, πολλοὶ νομοὶ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θράκης καὶ πρὸ πάντων τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, παρουσιάζον μεγάλας πληθυσμιακὰς ἀξήσεις.

Ἀπὸ τὸ 1961 ἡ κατάστασις μεταβλήθη ριζικῶς. Εἰς τὰς παλαιὰς νοτίους περιοχὰς μεταναστεύσεως, ὅπου ἡ αἰμορραγία ἐξακολουθεῖ, προσετέθη ἔκτοτε ἡ περιοχὴ τῆς Πίνδου καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ὅπου ἡ αἰμορραγία εἶναι τεραστίαν (ἄνω τοῦ 30% εἰς νομὸν Δράμας) καὶ ἀπὸ ὅπου στρατολογοῦν ἐργάτας αἱ βιομηχανίαι τοῦ Ρήνου. Αἱ μόναι περιοχαὶ ὅπου σχεδὸν συγκρατεῖται τὸ ὕψος τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἄξονος Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πελοπόννησον, τὴν Θράκην καὶ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν. Εἰς ὁρισμένους ἐκ τούτων, ἐπιδρῶν ἄμεσος αἱ Ἀθήναι καὶ ἡ Θεσσαλονικὴ (ἀστικοποίησις κωμοπόλεων κάτω τῶν 10.000 κατοίκων, ἀξήσεις τῶν κηπευτικῶν καλλιεργειῶν, τοῦ τοπικοῦ τουρισμοῦ). Διὰ τὰς ἄλλας περιοχὰς τὰ πλήρη ἀποτελέσματα τῆς ἀπογραφῆς θὰ ἐπιτρέψουν νὰ δώσωμεν ἀσφαλεστέραν ἐρμηνείαν. Πεισισότεον καὶ ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ φαινόμενον τῆς ἐξόδου τοῦ καθαρῶς ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ὅποιον πασατηρεῖται εἰς ἄλλας τὰς Μεσογειακὰς χώρας, τὴν ἑλληνικὴν ἰδιομορφίαν ἀποτελεῖ αὐτὴ ἡ γενικευθεῖσα μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ, δεδομένου μάλιστα ὅτι αὕτη παρατηρεῖται ὄχι μόνον εἰς μικροὺς οἰκισμοὺς μέγιστον 2.000 κατοίκων ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμιαστικοὺς οἰκισμοὺς μέγιστον 10.000 κατοίκων. Ἄλλωστε ἡ ἔξοδος αὕτη σημειοῦται ὄχι μόνον εἰς τοὺς ὀρεινοὺς νομοὺς, ὅπου τὸ καλλιεργήσιμον ἔδαφος σπανίζει, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς νομοὺς μὲ πεδιάδας δυναμένας νὰ διαθρέψουν πο-

λὸν κόσμον, ὡς αἱ πεδιάδες τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἀρτις ἢ τῆς Ἡλείας.

β) Αἱ πόλεις

Πλέον ἐκπληκτικὸν εἶναι ὅτι αἱ πόλεις δὲν ἐξαίρουνται ἀπὸ τὸν μαρασμὸν. Ἐπὶ 52 πόλεων ἄνω τῶν 10.000 κατοίκων, 20 ἐμφανίζουν μείωσιν πληθυσμοῦ. Δὲν πρόκειται δὲ διὰ τὰς μικροτέρας τούτων (ἢ Καλαμάτα καὶ αἱ Σέρραι εἶχον τὸ 1961 ἄνω τῶν 40.000 κατοίκων). Εἰς ὁρισμένας ἐξ αὐτῶν ἡ καθοδικὴ πορεία εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὴν προηγουμένην δεκαετιῇ περίοδον. Πρόκειται διὰ νησιωτικὰς πόλεις, ὡς ἡ Κέρκυρα, ἡ Μυτιλήνη, ἡ Ἐρμούπολις, ἢ διὰ μικρὰς πόλεις τῆς ἐνδοχώρας, ἰδιαιτέρως μειονεκτούσας ἔνεκα τῆς ἀκριτικῆς θέσεώς τῶν, ὡς ἡ Φλώρινα. Ἐκτοτε, ὅμως, τὸ κακὸν ἐλαβεν ἐνρύτερας διαστάσεις. Εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους, εἶναι ἀναπόφευκτος ὁ παραλληλισμὸς τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς περιοχὰς ὅπου ἡ ὑπαίθρος ἐκκενοῦται, παρατηρεῖται μείωσις τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ. Τοιαυτὴ εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς μεσημβρινῆς Πελοποννήσου, ὅπου 4 πόλεις φθίνουσι, τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ὅπου αἱ Σέρραι, ἡ Δράμα καὶ τὸ Κιλκίς ὑφίστανται τὸν ἀντίστροφον τῆς αἰμορραγίας ἢ ὅποια ἐπλήξε τὰ χωρία τῆς περιοχῆς τῶν.

Ἐπίσης, αἱ πόλεις τῶν νήσων, ὡς ἡ Χίος, ἡ Κάλυμνος, τὸ Ρέθυμνον, προσετέθησαν εἰς τὰς νησιωτικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐφθίνον ἤδη καὶ κατὰ τὸ παρελθόν. Τέλος, μικροὶ λιμένες, ὡς ἡ Πρέβεζα καὶ τὸ Μεσολόγγιον, τῶν ὁσίων ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς ἐνδοχώρας τῶν παρουσιάζει δυσχερείας, ἐπὶ πλέον δὲ ἀδυνατοῦν τεχνικῶς νὰ ἐξασφαλίσουν τὰς συναλλαγὰς ταύτας, ἀκολουθοῦν καθοδικὴν πληθυσμιακὴν πορείαν. Τὸ φαινόμενον τῶν φθινοσῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων ἐκφράζει κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν ἐξάσθησιν αὐτῶν ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν περιοχὴν τῶν. Ἀναμιμνήσκω, ὁρισμένα τούτων εἶναι πόλεις γεωργῶν, ὡς ὁ Τίρναβος εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου 53% τοῦ πληθυσμοῦ ἀπασχολεῖται εἰς τὸν ποιογενῆ τομέα. Ἐν τούτοις, καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύσσοντο παραλλήλως πρὸς τὴν ἀξήσιν τοῦ γεωργικοῦ πλοῦτου, ὑποφέρουν ἄμεσος ἀπὸ τὴν γρονίαν ἀδυναμίαν τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας. Ἐλλείπει ἐπαρκὸς βιομηχανικὸς ἐξοπλισμὸς, αἱ περισσότεραι πόλεις δὲν ἔχουν αὐτονομίαν ἔναντι τῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς τῶν.

Ἡ συγκέντρωσις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος περὶ τοὺς ἄξονος Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης ἐξηκολούθησε νὰ ἀδεῖαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Αἱ δύο μεγάλα πόλεις τοῦ ἄξονος τούτου εἶναι ἐπίσης ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐπεκτείνονται ταχύτερον ὅλων. Αἱ Ἀθήναι ἠρξήθησαν εἰς πληθυσμὸν κατὰ 37%, ὅπερ ἐνισχύει τὴν θέσιν τῶν ὡς

πρώτου άστικού κέντρου εις τὰ Βαλκάνια. Ἡ Θεσσαλονίκη ηῤῥήθη κατά 44%, ποσοστὸν τεράστιον διὰ πόλιν τοιοῦτου μεγέθους. Ἡ αὔξησις τῆς Θεσσαλονίκης δύναται νὰ θεωρηθῆ εὐτυχής, διότι εἶναι ἀποτέλεσμα ἰσορρόπου ἀναπτύξεως, ἐχούσης ὡς ἐπικεντρον τὸ διύλιστήριον πετρελαίου, τὴν χαλυβουργίαν καὶ τὸ ἐργοστάσιον λιπασμάτων, τὰ ὁποῖα μόλις πρὸ ἐτῶν ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ. Ἄλλαι πόλεις, αἱ ὁποῖαι ηῤῥήθησαν ἄνω τοῦ 25%, εἶναι αἱ ἑξῆς: δύο βιομηχανικά κέντρα, ἡ Καστοριά (βιομηχανία καὶ βιοτεχνία γουναρικών λίαν εὐδοκιμοῦσαι) καὶ ἡ Πτολεμαῖς (ἐξόρυξις καὶ μεταποίησις τοῦ λιγνίτου)· δύο πόλεις εἰς ἀπόστασιν μόλις μᾶς ὥρας ἐξ Ἀθηνῶν, ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Κόρινθος, ἐννοηθεῖσαι ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως ὀρισμένων βιομηχανιῶν αἱ ὁποῖαι ἀπεμακρύνθησαν ἐκ τῆς Πρωτεύουσας, ἔνεκα ἀποκεντρώσεως: δύο Θεσσαλικάι πόλεις, τὰ Τρίκαλα, κυριώτερον κέντρον τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας, καὶ ἡ Λάρισα, ἡ ὁποῖα τείνει νὰ γίνῃ συγχρόνως περιφερειακὴ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας καὶ συνδετικὸς κρίκος μεταξύ Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἡ μεγάλη

αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ἀσπροπύργου (35%), τῶν Ἀχαρνῶν (116%), τῶν Ἄνω Λιοσίων (242%), ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀθηναϊκῶν προαστίων.

Εἶναι δυσχερὲς νὰ προῖδωμεν κατὰ ποῖον τρόπον τὸ φαινόμενον τῆς τοιαύτης ἀστικής συγκεντρώσεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναχαιτισθῆ.

Τὸ μέγιστον τὸ ὅποιον δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν εἶναι ὅτι ὁ ἐγκαινιασθεὶς κατὰ τὸ 1971 νέος αὐτοκινητόδρομος Ἀθηνῶν-Πατρῶν, θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς δευτέρου ἄξονος ἀναπτύξεως, ὁ ὁποῖος θὰ εὐνοήσῃ τὰς Πάτρας, λιμένα κατὰ-ληλον γεωγραφικῶς διὰ τὰς σχέσεις μὲ τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον.

Ἐν συμπεράσματι, ἕνα ἐρώτημα τίθεται. Εἶναι δυνατόν ἐν Ἐθνος νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸ, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιδράσεως, νὰ βλέπῃ νὰ ἀποξηραίνωνται τὰ μέλη του καὶ νὰ μεταβάλλεται εἰς εἶδος κορμοῦ δένδρου ἄνευ κλάδων, ὅταν μάλιστα δὲν διαθέτῃ οὔτε μεγάλην ἔκτασιν οὔτε ἐπαρκῆ πληθυσμόν;

R E S U M E

NOMES	EPARCHIES	Nombre des Eparchies	Nombre des Dèmes	Population
Attique et Béotie	Attique, Aégine, Mégaride, Thèbes, Lévanie	5	26	88,275
Eubée	Chalcis, Xirokhòri, Carystie, Skòpelos	4	19	64,821
Phthiotide et Phocide	Phthiotide, Parnasside, Doride, Locride	4	29	80,693
Acarmanie et Etolie	Messolonghi, Naupactie, Trikhonie, Eurytanie	6	26	98,060
Argolide et Corinthie	Valtos, Vonitsa et Xirómèros Nauplie, Argolide, Hydra, Trézénie, Spetzia et Hermionide, Corinthie	6	28	106,162
Achaïe et Elide	Patras, Aegialée, Kalavryta, Elis	4	26	116,757
Arcadie	Mantinee, Cynurie, Gortys, Mégalopolis	4	32	115,711
Messénie	Kalamé, Triphylie, Olympie, Pilie, Messène	5	28	98,139
Laconie	Lacédémone, Epidavros-Limira, Gythion, Oetylos	4	28	86,899
Cyclades	Syros, Zéa, Andros, Tinos, Naxos, Thira, Milos	7	33	134,856
10	49	49	275	990,373

N o t a. Cette division de la Grèce, a été établie par une loi du 6 Décembre 1845.

Les Nomes et Eparchies sont analogues à nos Départements et Arrondissements.

Les Dèmes ont plus de rapport avec nos Cantons qu'avec nos Communes, quelques uns comprennent 40 Villages.

Ἐλήφθη ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν: «Carte de la Grèce, redigée et gravée au dépôt de la guerre d'après la triangulation et les levés exécutés par les officiers du corps d'Etat-Major à l'échelle de 1:200.000, Paris 1852».

Ἡ πηγή τῶν στοιχείων τούτων μᾶς ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ κ. Κώστα Παπαπάνου, τ. Δ/ντοῦ Ἀνωτάτης Ἐκπαιδευσεως τοῦ Ὑπ. Παίδειας καὶ μέλους προγενέστερου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΕΚΚΕ.